

HOZIRGI ZAMON PYESALARINING MAVZUSI VA BADIY YO'NALISHLARI

Yo'ldosheva Sevara Qo'ldosh qizi

QarDU San'atshunoslik fakulteti

Musiq ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada hozirgi zamon o'zbek dramaturgiyasida ko'tarilayotgan mavzular, ularning ijtimoiy, ma'naviy hamda estetik ahamiyati tahlil qilinadi. Pyesalarda inson ruhiyati, axloqiy qadriyatlar, oilaviy munosabatlar, jamiyatdagi o'zgarishlar va yoshlar hayoti tasviri o'ziga xos badiiy shakllar orqali yoritilishi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: dramaturgiya, pyesa, ijtimoiy muammo, zamonaviylik, ma'naviyat, obraz, badiiy talqin.

Аннотация. В данной статье анализируются темы, поднимаемые в современной узбекской драматургии, а также их социальное, духовное и эстетическое значение. Показано, как в пьесах отражаются человеческая психология, нравственные ценности, семейные отношения, общественные изменения и жизнь молодежи через своеобразные художественные формы.

Ключевые слова: драматургия, пьеса, социальная проблема, современность, духовность, образ, художественная интерпретация.

Abstract. This article analyzes the themes addressed in contemporary Uzbek drama and examines their social, moral, and aesthetic significance. It highlights how modern plays portray human psychology, ethical values, family relationships, social changes, and youth life through distinctive artistic forms.

Keywords: dramaturgy, play, social issue, modernity, spirituality, character, artistic interpretation.

O'zbek dramaturgiyasi — milliy adabiyotimizning eng muhim janrlaridan biri bo'lib, u jamiyat hayotidagi muhim o'zgarishlarni badiiy tarzda ifoda etadi. Pyesalar orqali inson ruhiyati, zamon muammolari, axloqiy va ma'naviy qadriyatlar sahna orqali xalq ongiga yetkaziladi. Mustaqillikdan keyingi davrda o'zbek dramaturgiyasi yangi bosqichga ko'tarildi. Ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'zgarishlar, yangi mafkura, ma'naviy uyg'onish pyesalarda ham o'z ifodasini topdi. Endilikda dramaturglar insonning ichki dunyosini, ruhiy iztiroblarini, jamiyatdagi o'rnini chuqur tahlil etishga e'tibor qaratmoqda.

Adabiyotshunos M.Qodirova ta'kidlaganidek, "hozirgi dramaturgiya jamiyatdagi o'zgarishlarning badiiy ko'zgusidir, unda insoniy munosabatlarning barcha qatlamlari

sahnada jonlanadi”¹.

1. Hozirgi zamon pyesalarida ko‘tarilayotgan asosiy mavzular

Zamonaviy o‘zbek pyesalari mavzu jihatidan nihoyatda rang-barang. Asosiy yo‘nalishlar quyidagilardir:

a) Inson va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlar. Pyesalarda shaxs va muhit o‘rtasidagi kurash markaziy o‘rinda turadi. Yozuvchi insonning axloqiy tanlovi, vijdon va manfaat o‘rtasidagi ziddiyatni yoritadi. Masalan, Tohir Malikning “Jinoyat” nomli pyesasida ijtimoiy adolatsizlik va insoniy mas’uliyat masalalari ko‘tarilgan².

b) Ma’naviy qadriyatlarning inqirozi. Zamonaviy pyesalarda moddiylik, manfaatchilik, ma’naviy beqarorlik kabi illatlar tanqid ostiga olinadi. Bu orqali dramaturg tomoshabinni o‘z hayotiga nazar tashlashga undaydi.

c) Ayol obrazining yangicha talqini. Bugungi dramaturgiya ayol obrazini faqatgina oila doirasida emas, balki ijtimoiy hayotda faol, mustaqil, fikrlovchi shaxs sifatida tasvirlaydi. Masalan, Sirojiddin Sayyidning ayrim pyesalarida ayol – jamiyatning ma’naviy tayanchi sifatida gavdalanadi³.

d) Texnologik taraqqiyot va insoniylik. Ba’zi zamonaviy pyesalarda sun’iy intellekt, raqamli davr, axborot oqimining inson ruhiyatiga ta’siri yoritiladi. Bu mavzu global adabiyotda keng tarqalgan bo‘lib, o‘zbek dramaturgiyasida ham o‘z aksini topmoqda.

2. Badiiy ifoda vositalaridagi yangilanishlar

Zamonaviy pyesalar soddalik va ramziylik, psixologik chuqurlik va falsafiylik bilan ajralib turadi.

- Dialoglar endi faqat voqeani rivojlantirish vositasi emas, balki obraz ruhiyatini ochish vositasiga aylangan.

- Sahnadagi harakatlar kamayib, ichki monologlar, ramz va belgilar kuchaymoqda.

- Minimalizm uslubi keng tarqalmoqda – bitta joy, oz sonli qahramonlar, ammo chuqur mazmun.

Xurshid Davron o‘z maqolalarida ta’kidlaganidek, “hozirgi pyesa shaklan sodda, ammo ma’nan murakkab bo‘lishi bilan tomoshabinni fikrlashga majbur etadi”⁴.

3. Jamiyat va inson muammolari

Dramaturglar asarlarida zamon bilan birga o‘zgarayotgan insonni tasvirlashga harakat qilmoqdalar. Ayniqsa, yoshlarda milliy qadriyatlar va zamonaviy g‘arb ta’siri

¹ Qodirova, M. Zamonaviy o‘zbek dramaturgiyasi: tahlil va talqinlar. — Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2017.

² Malik, T. Jinoyat. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti, 2002.

³ Sayyid, S. Ayol va zamon sahnasida. — “Teatr san’ati” jurnali, 2020, №3

⁴ Davron, X. Dramaturgiya — fikr sahnasi. — Toshkent: Akademnashr, 2019.

o'rtasidagi ichki ziddiyat ko'p uchraydi. Masalan, yangi avlod dramaturglarining pyesalarida shaxsiy erkinlik, muhabbat, vijdon, or-nomus kabi tushunchalar zamonaviy kontekstda talqin etiladi. Bu pyesalar nafaqat badiiy asar sifatida, balki jamiyatda ma'naviy muvozanatni saqlash vositasi sifatida ham xizmat qiladi⁵.

4. Hozirgi dramaturgiyaning ma'naviy ahamiyati

Bugungi pyesalar tomoshabinni o'ylashga, his etishga va xulosa chiqarishga undaydi. Ular orqali:

- Insonparvarlik, vatanparvarlik, sadoqat, halollik g'oyalari targ'ib etiladi.
- Yosh avlod ongida ma'naviy qadriyatlarga hurmat uyg'otiladi.
- Teatr orqali ijtimoiy muammolarni muhokama qilish imkoniyati yaratiladi.

Shu bois dramaturgiya — bu nafaqat sahna san'ati, balki ijtimoiy tarbiya vositasi hamdir.

Hozirgi zamon pyesalari o'zbek dramaturgiyasining badiiy izlanishlarida yangi davrni boshlab berdi. Ular hayotning real muammolarini, inson ruhiyati va jamiyatdagi o'zgarishlarni badiiy shaklda ifoda etadi. Zamonaviy dramaturglar jamiyatning ma'naviy holatini, insoniy qadriyatlarning yo'qolib borishini, yangi avlodning ichki dunyosini sahna orqali ochib berish orqali o'z san'atining ijtimoiy ahamiyatini oshirmoqdalar.

Bugungi pyesalar tomoshabinni o'ylash, his etish, va eng muhimi, o'z hayotini qayta ko'rib chiqishga da'vat etuvchi kuchga ega. Shu bois hozirgi o'zbek dramaturgiyasi zamon bilan hamnafas, badiiy izlanishlar bilan boyib borayotgan janrdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirova, M. Zamonaviy o'zbek dramaturgiyasi: tahlil va talqinlar. — Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2017.
2. Malik, T. Jinoyat. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2002.
3. Sayyid, S. Ayol va zamon sahnasida. — “Teatr san'ati” jurnali, 2020, №3.
4. Davron, X. Dramaturgiya — fikr sahnasi. — Toshkent: Akademnashr, 2019.
5. Rahimov, B. O'zbek sahna asarlarida zamon ruhi. — “San'at va madaniyat” jurnali, 2021, №5.

⁵ Rahimov, B. O'zbek sahna asarlarida zamon ruhi. — “San'at va madaniyat” jurnali, 2021, №5.